

भाषा पे चर्चा

लेख क्र. १

उद्यम प्रकाशनने भारतीय भाषांमध्ये तांत्रिक विषयांवरील मासिके, पुस्तके तयार करण्याचा निर्णय घेतला, तेव्हा सर्वप्रथम 'भाषे'चा प्रश्न चर्चेला आला.

असे लिखाण कोण वाचणार? मराठीत तांत्रिक लिखाणाची परंपराच नाही. मराठीत त्यासाठी शब्द नवे करावे लागतील, ते संस्कृत नाहीतर इंग्रजी शब्दांवर बेतावे लागतील. म्हणजे भाषा क्लिष्टच होईल. त्याऐवजी सरळसरळ प्रचलित इंग्रजी शब्द वापरावे, म्हणजे लोकांना समजायला सोपे जाईल. हा एक विचार झाला. हा इंग्रजीतून व्यवहार करण्याची सवय असलेल्या, मोठ्या शहरातील नव्या (आणि जुन्याही) पिढीचा विचार झाला.

आज आपल्याकडील कारखानदारीत काम करणारा बहुसंख्य कर्मचारीवर्ग इंग्रजी जाणत नाही, अथवा त्याला इंग्रजीचे केवळ जुजबी ज्ञान असते. तेव्हा पदोपदी अपरिचित इंग्रजी शब्द वापरलेले मराठी लिखाण त्याला क्लिष्टच वाटणार यात शंका नाही. बोली भाषेतल्या शब्दांवर नवे सोपे तंत्रविषयक शब्द बेतणे अशक्य नाही. सुतारकामासंबंधीत बरेच शब्द मराठीत आहेत. रंधा, पटाशी, गिरमित, करवत, भुसा, छिलका, तासणे, कातणे वगैरे. (हे शब्द आता इतिहासात जाणार अशीच शक्यता आहे!) अशा शब्दांवर आधारित धातुकामविषयक नवे शब्द तयार करता आल्यास ते सहज वापरात येऊ शकतील, हा दुसरा विचार झाला. हा मराठीतून शाळा शिकलेल्या लहान गावातून येणाऱ्या नव्या कर्मचारी वर्गासाठी विचार झाला.

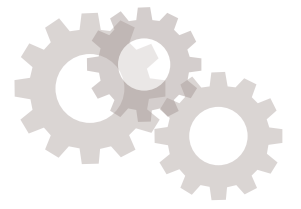
मराठीतून व्यावसायिक पद्धतीने तंत्रविषयक लिखाण करण्याची सुरुवात आता होते आहे. यंत्रशाळेशी संबंधित विषयांवर लिखाण करण्यासाठी अनेक लेखक पुढे येत आहेत. तंत्रविषयक इंग्रजी शब्दांना सर्वमान्य प्रतिशब्द न मिळाल्यास स्वतःचा नवा शब्द तयार करून पुढे जात आहेत. ही गोष्ट योग्यच आहे, पण त्यामुळे एकाच इंग्रजी शब्दाला अनेक मराठी प्रतिशब्द (चांगले अथवा वाईट) तयार होतात, किंवा इंग्रजी शब्दच मराठीत उचलले जातात. शिवाय या विविध शब्दांविषयी दहा जाणकार लोकांची मते ऐकून एका शब्दाची निवड करण्याची काहीच यंत्रणा नाही.

ही परिस्थिती प्रमाणित तंत्रविषयक भाषा निर्माण होण्यासाठी पोषक नाही. अशी भाषा तयार झाल्याशिवाय मराठीत दैनंदिन वापरासाठी तंत्रविषयक साहित्य तयार होणे कठीण आहे. या विषयावर उद्यमच्या संपादकवर्गात भरपूर वादविवाद झाले आहेत. त्यापायी, लेख तयार करण्याचे काम अजिबात वेग घेईनासे झाले. आता तात्पुरता निर्णय झाला आहे.

'कामगार प्रशिक्षणासाठी' बनवलेल्या लेखनात कमीतकमी इंग्रजी शब्द वापरावेत. 'धातुकाम' मराठी मासिकात मात्र वर्कशॉपमध्ये वापरली जाणारी बोली भाषा वापरावी; परंतु त्याठिकाणीही इंग्रजीचा खैर उपयोग टाळावा, असे जरी असले, तरी वाचकांच्या प्रतिक्रियाच या प्रश्नाच्या उत्तरासाठी निर्णायक ठरणार आहेत. यासाठीच 'भाषा पे चर्चा' हे सदर आम्ही चालू करत आहोत. अशी प्रमाण भाषा लोकांच्या सहभागाने तयार करण्याच्या कामासाठी 'भाषा पे चर्चा' या सदराचा उपयोग होऊ शकेल असे आम्हाला वाटते.

या मासिकात वापरलेल्या मराठी भाषेसंबंधी आपली मते/सूचना जाणून घेण्यास आम्ही उत्सुक आहोत. त्याचप्रमाणे, कामगार प्रशिक्षणासाठी आम्ही तयार करित असलेल्या आगामी पुस्तकातील एक उतारा पुढे देत आहोत. या ठिकाणी आम्ही इंग्रजी शब्दांचा वापर शक्यतो टाळला आहे. हे लेखन कसे असावे, याविषयी आपल्या कल्पना जरूर कळवाव्या. शक्य झाल्यास आपल्या पद्धतीने पुनर्लेखन करून लेख पाठवावा.

पुढील पानावर 'लेख'चे चित्र आणि त्याच्या निरनिराळ्या भागांची इंग्रजी नावे, आमच्या लेखकांनी वापरलेले मराठी प्रतिशब्द दिलेले आहेत. दोन मराठी प्रतिशब्दातील आपली निवड आणि दोनही शब्द पसंत नसल्यास आपल्या पसंतीचा तिसराच नवा शब्द ई-मेलने (office@udyamprakashan.com), वॉट्स अॅपने (क्र. ७७५५९४४५९८) अथवा आपण आमच्या वेबसाईटवर (www.udyamprakashan.com) जाऊनही आपली मते आम्हाला कळवू शकता. आम्हाला मिळालेल्या प्रतिक्रियांबद्दलची माहिती आम्ही पुढील अंकात याच सदरात देऊ.

आमच्या आगामी पुस्तकातील काही भाग

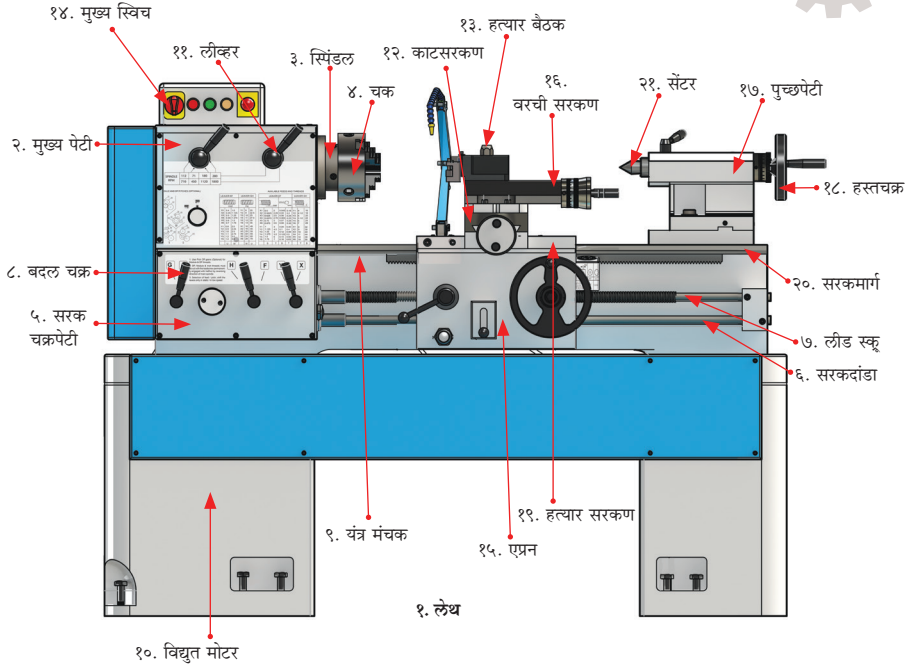
कातनयंत्र (लेथ)

कोणतेही यंत्र चालवण्यापूर्वी त्याची रचना आणि वापरण्याची पद्धत समजावून घेणे जरीचे आहे. कातकामासाठी वापरल्या जाणाऱ्या लेथ या यंत्राची रचना चित्र क्र. १ मध्ये दाखवली आहे.

लेथची रचना

लेथचा एक महत्त्वाचा घटक म्हणजे 'मुख्य पेटी' (हेडस्टॉक). 'मुख्य पेटी'त स्पिंडल बसवलेला असतो. स्पिंडलचा वेग बदलता येण्यासाठी लागणारी गिअर रचनादेखील याच पेटीत सामावलेली असते. विजेच्या मोटरच्या सहाय्याने, गिअर साखळीमार्गे स्पिंडलला गती मिळते. स्पिंडलच्या तोंडाला बसवलेल्या 'चक'च्या सहाय्याने कार्यवस्तू पकडून फिरवता येते. अशा प्रकारे, कार्यवस्तूला योग्य त्या कर्तनवेगाने फिरवण्याची सोय मुख्य पेटीमुळे मिळते.

कातकामासाठी कार्यवस्तूला 'कर्तनवेग' द्यावा लागतो. त्याचप्रमाणे कर्तन हत्याराला 'सरकवेग' द्यावा लागतो.

इंग्रजी व पर्यायी मराठी शब्दांचा तक्ता

अ.क्र.	इंग्रजी शब्द	उच्चार	पर्यायी मराठी शब्द		
			१	२	सुचवलेला शब्द
१	LATHE	लेथ	कातकाम यंत्र	कातनयंत्र	
२	HEAD STOCK	हेड स्टॉक	मुख्य पेटी	चालन पेटी	
३	SPINDLE	स्पिंडल	आस	चाती	
४	CHUCK	चक	चक	पकड साधन	
५	FEED GEAR BOX	फीड गिअर बॉक्स	सरक-चक्र पेटी		
६	FEED ROD	फीड रॉड	सरक दांडा	चाल दांडा	
७	LEAD SCREW	लीड स्कू	लीड स्कू		
८	CHANGE GEARS	चेंज गिअर्स	बदलचक्र	संक्रमण चक्र	
९	MACHINE BED	मशिन बेड	यंत्र मंचक	यंत्र पाटा	
१०	ELECTRIC MOTOR	इलेक्ट्रीक मोटर	विद्युत मोटर	विद्युत चलित्र	
११	LEVER	लिव्हर	दांडा		
१२	CROSS SLIDE	क्रॉस स्लाईड	काट सरकण		
१३	TOOL POST	टूल पोस्ट	हत्यार बैठक	हत्यारधानी	
१४	MAIN SWITCH	मैन स्वीच	मुख्य स्वीच	मुख्य खटका	
१५	APRON	एप्रन	कवच		
१६	COMPOUND SLIDE	कंपाऊंड स्लाईड	संयुक्त सरकण	वरची सरकण	
१७	TAIL STOCK	टेल स्टॉक	पुच्छपेटी		
१८	HAND WHEEL	हँड व्हील	हस्तचक्र		
१९	TOOL SLIDE	टूल स्लाईड	हत्यार सरकण		
२०	GUIDE WAYS	गाईड वेज्	मार्गदर्शी पथ	सरकमार्ग	
२१	CENTER	सेंटर	केंद्रक	केंद्र	

वापरात असलेल्या इंग्रजी शब्दांना पर्यायी मराठी शब्द दिलेले आहेत. त्यांचा परिभाषेत वापर करावा ही अपेक्षा आहे. यावर आपले विचार कळवावे. यापैकी जो शब्द आपणास योग्य वाटतो तो शेवटच्या "सुचवलेला शब्द" या रकान्यात टाकावा किंवा नवीन शब्द सुचत असल्यास तो द्यावा.